

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**מקצועות בישראל בהם קיימת דרישה
להכשרה מעשית (סטאז') כתנאי לקבלת
רישיון תעסוקה או לרישום בפנקס
המקצועי**

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

י"ד סיון תשע"ז

כתיבה: מיכל לרר

8 ביוני 2017

אישור: אורי טל-ספירו, ראש תחום שירותי מידע

גרסה לפני עריכה לשונית

תוכן עניינים

<u>1</u>	<u>מבוא</u>
<u>2</u>	<u>1. מקצועות הבריאות</u>
<u>2</u>	<u>1.1. רפואה</u>
<u>4</u>	<u>1.2. סיעוד</u>
<u>5</u>	<u>1.3. רוקחות</u>
<u>6</u>	<u>1.4. תזונה</u>
<u>8</u>	<u>1.5. פסיכולוגיה</u>
<u>10</u>	<u>2. עריכת דין</u>
<u>11</u>	<u>3. הוראה</u>
<u>13</u>	<u>4. ראיית חשבון</u>
<u>15</u>	<u>5. עבודה סוציאלית</u>
<u>16</u>	<u>6. אדריכלות והנדסה אזרחית - מדור מבנים</u>
<u>19</u>	<u>7. יועצים פנסיוניים, סוכני שיווק פנסיוניים וסוכני ביטוח</u>

מבוא

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת עיסאווי פריגי ועניינו תקופת **ההכשרה המעשית הנדרשת בחלק מן המקצועות בישראל, כתנאי לקבלת רישיון התעסוקה או לרישום בפנקס של בעלי המקצוע**. ההבחנה בין השניים נשענת על היקף הדרישות. במקצועות הדורשים רישום, החוקים הרלוונטיים למקצועות השונים הגדירו היקף לימודים נדרש על מנת לעסוק בהם ובמקצועות הדורשים רישוי, החוק הגדיר נוסף על היקף לימודים, גם שלב של הכשרה מעשית ובחלק מהמקרים גם בחינת הסמכה.¹

לתקופת ההכשרה המעשית כינויים רבים דוגמת התמחות, סטאז', הכשרה מקצועית, התנסות קלינית ועוד, כאשר השימוש במושגים השונים תלוי במקצוע. למשל, בעוד במסלול ההכשרה למקצוע הפסיכולוגיה, ההתמחות נדרשת לטובת קבלת רישיון, ברפואה המונח המקביל הוא סטאז' שכן במונח התמחות ברפואה נעשה שימוש כדי להגדיר את התהליך הנדרש לטובת קבלת מעמד של מומחה. במסמך זה, **הכינויים השונים יוצגו לפי המינוח המקובל בכל מקצוע**. יודגש כי **המסמך מתייחס לאותם מקצועות אשר כוללים במהלך הלימודים, או לאחריהם, תקופה של הכשרה מעשית (סטאז')**. זאת, בין אם כדי להיות זכאים להירשם בפנקס המקצועי ובין אם כדי לקבל רישיון תעסוקה.²

רשימת המקצועות בישראל אשר דורשים רישום או רישוי היא מגוונת. האחריות למקצועות אלה היא בידי משרדי הממשלה השונים או גופים נוספים אשר הוסמכו לכך בחקיקה. מסמך זה יסקור את המקצועות האלו: רפואה, סיעוד, רוקחות, תזונה, פסיכולוגיה, עריכת דין, הוראה, ראיית חשבון, עבודה סוציאלית, אדריכלות, הנדסה אזרחית – מדור מבנים, יועצים פנסיוניים, סוכני שיווק פנסיוניים וסוכני ביטוח.³ מקצועות אשר היקף ההכשרה המעשית הנדרש בהם הוא מצומצם מאוד או נעדר באופן כללי, אינם נסקרים במסמך זה.⁴ כמו כן, מפאת מסגרת הזמנים הקצרה לכתיבת המסמך והעיכוב בשליחת הנתונים על ידי מספר משרדים וגופים, המקצועות הבאים אינם נכללים במסמך: רפואת שיניים, אופטומטריה, קלינאות תקשורת, פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, עובדי מעבדה רפואית, קרימינולוגיה קלינית, גנטיקה קלינית ווטרינריה.

יצוין כי בזמן הכנת המסמך, ערכנו הבחנה, כפי שמתואר לעיל, בין הכשרה מעשית הנעשית במהלך הלימודים לבין הכשרה מעשית הנעשית לאחר הלימודים. במרבית המקרים, הכשרה מעשית המתבצעת לאחר הלימודים נעשית בשכר (למעט ההכשרה המקצועית בתזונה). הסיבה שבגינה בחרנו לכלול במסמך גם מקצועות אשר ההכשרה המעשית בהם משולבת במהלך הלימודים היא כי בשלב כשלהו, מתלמידים אלה כבר רוכשים מספיק ניסיון כדי להפוך למעין כוח עבודה באותו המקצוע.

תיאור מאפייניה של ההכשרה המעשית (הסטאז') כפי שזו נדרשת במקצועות המתוארים לעיל ייעשה תוך התייחסות בעיקר להיבטים אלו: משך ההכשרה המעשית; מספר המתלמידים אשר לקחו חלק

---

¹ משרד הכלכלה והתעשייה, אגף רישום ורישוי עסקים, תאריך אחזור: 17 במאי 2017. יצוין כי יש מקצועות בהם מתקיים גם תהליך של רישום וגם תהליך של רישוי, כאשר הראשון מהווה תנאי מקדים לשני. דוגמה לכך הוא מקצוע הפסיכולוגיה.

² במסמך מובאים נתונים על תכניות לימודים רגילות ולא על תכניות מיוחדות להסבה, למשל הסבת אקדמאים לסיעוד.

³ משרד העלייה והקליטה, מקצועות דורשי רישיון, 2016.

⁴ לדוגמה, נהגי רכב כבד ונהגי תחבורה ציבורית לא נכללים במסמך שכן היקף הקורס המעשי הנדרש נפרש על פני 32 שעות נהיגה. לגבי חשמלאים – היום אין קיימת כלל דרישה להכשרה מעשית. בהקשר זה, משיחה עם מנהלת האגף לרישום ורישוי עסקים במשרד הכלכלה, הגב' מיכל אבגנים, דרישה זו תיכנס לתוקף ככל הנראה בעתיד. שיחת טלפון, 8 במאי 2017.

בהכשרה המעשית במהלך שנת 2016⁵, בהשוואה למספר בעלי הרישיון באותה השנה; עיתוי ההכשרה המעשית, אם במהלך הלימודים ואם לאחריהם; החוקים, התקנות והכללים אשר מסדירים תקופה זו בכל מקצוע וקיומם של איגודים מקצועיים או גופים אחרים אשר מפקחים על המתלמדים, הן מבחינה מקצועית והן מבחינת תנאי התעסוקה.

בנוסף, באשר למקצועות רפואה, פסיכולוגיה, תזונה, ראיית חשבון ואדריכלות, יוצגו גם הקשיים הבולטים המאפיינים את תקופת ההכשרה המעשית, כפי שהעלו נציגים של המתלמדים בכל מקצוע. קשיים קיימים בתקופת ההכשרה המעשית במקצועות אחרים לא הוכנסו למסמך בשל מסגרת הזמנים הקצרה.

1. מקצועות הבריאות

1.1. רפואה

הסטאז' ברפואה מהווה חלק בלתי נפרד ממסלול הלימודים וחובה לבצעו לשם קבלת רישיון לעסוק ברפואה.⁶ הסטאז' מתקיים בתום השנה השישית והאחרונה ללימודי הרפואה ולאחר עמידה בהצלחה בבחינה הממשלתית לקראת סטאז' ברפואה. על הסטודנטים להתחיל את הסטאז' עד שנה מסיום הלימודים או במקרה של תלמידי M.D/PHD⁷, עד שנתיים מסיום הלימודים. הדגש הניתן במהלך הסטאז' הוא על העבודה המעשית אשר מתבצעת בבתי חולים, מכונים ומרפאות שהוכרו על ידי משרד הבריאות לצורך הכשרתו של הסטודנט לתפקידו בעתיד. שיבוץ הסטאז'רים למוסדות הרפואיים השונים נעשה בדרך של הגרלה הנערכת על ידי מינהל רפואה במשרד הבריאות. זאת כאשר ארגון הסטודנטים קובע מדי שנה את כללי הזכאות למתן הטבות בשיבוץ לסטודנטים בוגרי האוניברסיטאות בארץ, עוד בטרם עריכת ההגרלה, וכן בוחר את האלגוריתם לביצוע ההגרלה.⁸

במהלך הסטאז', על הרופא המתלמד חל איסור על רישום מרשמים, תעודות לידה, תעודות פטירה, חוות דעת רפואיות ותעודות כלשהן. כמו כן, הסטאז'ר אינו רשאי לחתום על שחרור חולה מחדר מיון, ממחלקה בבית החולים או ממתקן רפואי אחר. מלבד הגבלות אלה, על הסטאז'ר חלות כל הזכויות והחובות של רופא מורשה.⁹

להלן תמצית הנתונים ונתונים נוספים הקשורים בתקופת הסטאז':

- משך הסטאז': 12 חודשים המחולקים כך: 9 חודשי חובה במחלקות השונות של בית החולים, 2 חודשי בחירה וחודש אחד של חופשה. במהלך 9 החודשים הראשונים עוברים הסטאז'רים בין

⁵ שנה זו נבחרה לאור היותה השנה הסגורה האחרונה.

⁶ מסמך זה אינו מתייחס להתנסויות קליניות של סטודנטים לרפואה.

⁷ M.D/PHD מהווה דרגת דוקטור כפולה המשקפת מעמד הן של רופא והן של ומדען.

⁸ משרד הבריאות, חוזר מינהל רפואה 8/2016: [שיבוץ סטאז'רים לרפואה \(מתלמדים\) לביצוע שנת הסטאז'](#)

⁹ [פנקס הסטאז' \(שנת עבודה מעשית\)](#) – תקנון הסטאז'. הוועדה לפיקוח על הסטאז', פורום דיקאני הפקולטות לרפואה בישראל.

המחלקות האלה: רפואה פנימית (3 חודשים), כירורגיה כללית (חודשיים), רפואת ילדים (חודשיים), רפואה דחופה (חודש) והרדמה וטיפול נמרץ (חודש).¹⁰

- מספר הסטאז'רים: בשנת 2016 התחילו 1,262 סטודנטים סטאז' ברפואה: מהם 588 בוגרי האוניברסיטאות בארץ ו-674 בוגרי האוניברסיטאות בחו"ל.¹¹ לשם השוואה, מספר בעלי הרישיון ברפואה בשנת 2015 היה 35,221, כאשר 26,029 מהם היו רופאים רשומים עד גיל 65.¹²

- החוקים/התקנות והכללים אשר מסדירים את הסטאז': הסטאז' מוסדר בפרק ב'1 לפקודת הרופאים, התשל"ז-1976. כותרת פרק זה היא "סטאז'רים". בנוסף, משרד הבריאות מנפיק את ההרשאה לסטאז' אשר מהווה הבסיס החוקי לעיסוק זה.

- פיקוח: ועדת הסטאז', הכפופה לפורום הדיקאנים והמשתפת לבתי הספר לרפואה בישראל, מפקחת מקצועית על תקופת הסטאז' ומטפלת בפניות בנושאי הוראה, בקשות חריגות בתכנית הלימודים ועוד. הפיקוח על הסטאז' במוסד הרפואי מבוצע על ידי אחראי הסטאז' בבית החולים, בדרך כלל רופא בכיר, אשר מפקח על השלמת חובות הסטאז' ודרישותיו.¹³

נקודות לדיון:

1. לדברי יו"ר ארגון "מרשם – ארגון המתמחים לרפואה בישראל",¹⁴ ד"ר אראל בוציינסקי, אוכלוסיית הסטאז'רים מתמודדת עם חוסר ייצוג פורמאלי. לדבריו, אמנם ההסתדרות הרפואית בישראל (הר"י) פרשה את חסותה על אוכלוסיית הסטאז'רים ואמנם "אסל"י – ארגון הסטאז'רים לרפואה בישראל"¹⁵ משמש גוף יציג עבורם, אולם לא ברור עד כמה לסטאז'רים יש ייצוג למעשה שכן הם לא משלמים דמי חבר להר"י ו-אס"לי פועל באופן התנדבותי, ללא סמכויות אכיפה.¹⁶

2. עיתוי קבלת הרישיון לעסוק ברפואה: בעוד בישראל, כאמור, הרישיון ניתן בסיום שנת הסטאז', במדינות אחרות בעולם המערבי, דוגמת ארה"ב, הרישיון ניתן כבר עם סיום לימודי הרפואה. מתן הרישיון עם סיום הלימודים מאפשר לסטודנטים לרפואה להתחיל ולעבוד במקצועות רפואיים אחרים, שאינם בתחום הרפואה.

3. סטאז' בבתי חולים בפריפריה: לדברי גבי דנה קרול, יו"ר אסל"י, אף על פי שמשרד הבריאות יזם מספר צעדים על מנת לעודד סטאז'רים לעבוד בבתי החולים בפריפריה, בפועל – אין

¹⁰ יצוין כי זהו מסלול הסטאז' הסטנדרטי המכונה גם rotating internship. ישנו מסלול נוסף המכונה straight internship והוא מאפשר לסטאז'ר להקדיש שישה חודשים מתוך שנת הסטאז' לאחת מההתמחויות הבאות: פנימית, כירורגיה או ילדים. לסטאז'ר המבצע מסלול זה ועומד בו בהצלחה, נחשבים שישה חודשים אלה כחלק מההתמחות באותו המקצוע.

¹¹ פאני אבוחצירה, מינהל רפואה במשרד הבריאות, שיחת טלפון, 24 במאי 2017.

¹² דו"ח כוח אדם במקצועות הבריאות, 2015 מצביע על כך כי שיעור המועסקים בישראל ברפואה בממוצע השנים 2013-2015 עמד על 3.5 ל-1,000 נפש, נתון הדומה לממוצע ב OECD. אשר לשיעור בוגרי הרפואה הרי שהפער בין ישראל ל-OECD משמעותי: 6.3 למהא אלף איש בהשוואה ל-11.9, בהתאמה.

¹³ מינהל הרפואה במשרד הבריאות, סטאז' ברפואה בישראל 2017 – מידע לקראת סטאז' והתמחות, תאריך אחזור: 24 במאי 2017.

¹⁴ "מרשם – ארגון המתמחים לרפואה בישראל" קם בשנת 2015 ושם לו למטרה לתת מענה לצורכי המתמחים לרפואה בישראל, לדאוג לתנאי העסקתם ולוודא שזכויותיהם נאכפות. זאת על פי אתר האינטרנט של הארגון, תאריך אחזור 8 ביוני, 2017.

¹⁵ "אסל"י"י – ארגון הסטאז'רים לרפואה בישראל" – על פי אתר האינטרנט של הארגון, זהו הארגון היציג של אוכלוסייה זו ושם לעצמו למטרה להסדיר את זכויות וחובות הסטאז'רים, תוך וידוא כי אלה יקבלו תנאים דומים ככל הניתן בבתי החולים בהם הם עובדים. תאריך אחזור 8 ביוני, 2017.

¹⁶ ד"ר אראל בוציינסקי – יו"ר "מרשם", שיחת טלפון, 15 במאי 2017.

מתקיימת תוספת תשלום לסטאזירים אשר בחרו במקומות כגון צפת, נהריה ואשקלון, והם אינם מתוגמלים על כך.¹⁷

1.2. סיעוד

בוגר תכנית לימודים בסיעוד המבקש לגשת למבחן רישוי מקצועי על מנת לקבל מעמד של אח מוסמך, נדרש להציג אישור על עמידה בהצלחה בתכנית לימודי הסיעוד הכוללת בין השאר את תכנית הליבה המחייבת של מינהל הסיעוד במשרד הבריאות. תכנית ליבה זו מהווה סטנדרט מינימום לרישום בפנקס המורשים לעסוק בסיעוד¹⁸ שבמשרד הבריאות¹⁹ והיא כוללת ארבע חטיבות למידה: חטיבת מדעי היסוד (בהיקף של 462 שעות), חטיבת מדעי הסיעוד (בהיקף של 210 שעות), חטיבת לימודים קליניים המורכבת מלמידה עיונית (728 שעות) והתנסות קלינית (960 שעות) וכן התנסות קלינית מתקדמת (בהיקף של 288 שעות). **ההתנסות הקלינית מהווה חלק בלתי נפרד מתכנית הלימודים ומבוצעת על פי הכללים של מוסד ההכשרה** אשר קובע גם את אופן פיזור שעות ההתנסות הקלינית במהלך הלימודים.²⁰

להלן תמצית הנתונים ונתונים נוספים על תקופה זו:²¹

- משך ההתנסות הקלינית: כאמור לעיל, ההתנסות הקלינית מתקיימת בשתי חטיבות שונות: חטיבת הלימודים הקליניים וחטיבת התנסות קלינית מתקדמת.²² סך הכול משך ההתנסות אורך 1,248 שעות. בלימודי הסיעוד, כפי שהם מתקיימים באוניברסיטה העברית למשל, עיקר הלימודים הקליניים מתקיימים בשנים ג' וד' של התואר הראשון, אשר מונה 4 שנים בסך הכול.
- מספר הסטודנטים אשר לוקחים חלק בהתנסות: אין בידי מינהל הסיעוד במשרד הבריאות את הנתון, אולם בשנת 2016, ניתנו 2,007 רישיונות חדשים בסיעוד.²³ מספר האחים והאחיות בעלי הרישיון אשר היו רשומים בשנת 2016 בפנקס המורשים לעסוק בסיעוד היה 64,107.²⁴
- עיתוי ההתנסות הקלינית: כפי שמתואר לעיל, ההתנסות הקלינית מהווה חלק בלתי נפרד מתכנית הלימודים ומבוצעת על ידי מוסד ההכשרה, בניהולו ובאחריותו. מינהל הסיעוד במשרד הבריאות אינו מעורב בנושא.
- החוקים/התקנות והכללים אשר מסדירים את ההכשרה המקצועית: ההתנסות הקלינית מבוצעת על פי חוקים, תקנות וכללים של מוסד ההכשרה, למשל, האוניברסיטה.²⁵

¹⁷ דנה קרול, יו"ר אסל"י – ארגון הסטאזירים לרפואה בישראל, דוא"ל, 28 במאי 2017.

¹⁸ מכונה גם פנקס האחיות.

¹⁹ יצוין כי מוסדות לימוד להכשרת כוח אדם בסיעוד רשאים להעשיר את תכנית הלימודים מעבר לליבה הנדרשת לרישום בפנקס האחיות.

²⁰ "תכנית ליבה לתואר אחות מוסמכת" חוזר מינהל הסיעוד במשרד הבריאות, מעודכן לינואר 2012, תאריך אחזור: 29 במאי 2017; רות רוטשטיין, מנהלת המחלקה לאסדרת כוח אדם, מינהל הסיעוד במשרד הבריאות, מכתב, 23 במאי 2017.

²¹ שם.

²² ההבדל בין שתי החטיבות טמון בתוכן ובעיתוי שלהן. הראשונה – חטיבת הלימודים הקליניים, כוללת סיעוד בבעיות פנימיות, כירורגיה, גריאטריה ושאר תחומים. חטיבת הלמידה הקלינית המתקדמת מתקיימת רק לאחר השלמת החטיבה הקודמת. זו מסכמת את תכנית לימודי הסיעוד, כולל אימון קליני מתקדם.

²³ רות רוטשטיין, מנהלת המחלקה לאסדרת כוח אדם, מינהל הסיעוד במשרד הבריאות, מכתב, 23 במאי 2017.

²⁴ רות רוטשטיין, מנהלת המחלקה לאסדרת כוח אדם, מינהל הסיעוד במשרד הבריאות, דוא"ל, 25 מאי 2017.

²⁵ שם.

- פיקוח: מוסד ההכשרה אחראי על הסטודנט ומפקח על כל פעילותו במשך תקופת לימודיו. מבחינה תעסוקתית, יצוין כי הסטודנט הלוקח חלק בהתנסות הקלינית אינו מקבל שכר על כך ולא ברור לנו אם מתקיים פיקוח על העבודה בהתנסות הקלינית.

1.3. רוקחות

תהליך קבלת הרישיון לעסוק ברוקחות כולל ביצוע סטאז'. בהקשר זה מתקיימת הבחנה בין בוגרי מוסדות הלימוד בארץ לבין בוגרי מוסדות הלימוד בחו"ל. באשר לבוגרי הארץ, **תקופת הסטאז' מהווה חלק אינטגרלי מתכנית הלימודים ומתקיימת בששת החודשים האחרונים של הלימודים**. בהקשר זה, בתי הספר לרוקחות (באוניברסיטה העברית בירושלים ובאוניברסיטת בן גוריון בנגב) משאירים בידי הסטודנט את הבחירה היכן לבצע את הסטאז'. על הסטודנט לבחור וליצור קשר עם הרוקח האחראי על אחד מבתי המרקחות הפועלים במדינה ולבקש את הסכמתו לביצוע הסטאז' בהדרכתו. על פי **פקודת הרוקחים [נוסח חדש]**, **התשמ"א-1981**, בתקופה זו, **הסטאז'רים מוגדרים כעוזרי רוקחים, הם עובדים בשכר וכפופים לרוקח האחראי בכל בית מרקחת**.²⁶

בסיום הסטאז', בתי הספר לרוקחות שולחים למשרד הבריאות את המידע הנדרש לגבי הסטודנט. לאחר שזה נבדק ומאושר ומשרד הבריאות מאשר את זכאותו לתואר, מקבל הסטודנט רישיון לעסוק במקצוע.²⁷

באשר לבוגרי חו"ל, אלה נדרשים לשלוח את הבקשה לרישיון למשרד הבריאות. לאחר בדיקת המסמכים באגף לרישוי מקצועות רפואיים, נעשית בדיקת זכאות המועמד לסטאז'. בוגרים אשר עשו סטאז' מוכר של שישה חודשים לאחר קבלת התואר ברוקחות יופנו לבחינת הרישוי ולא יצטרפו לבצע סטאז' בארץ. בוגרים שלא עשו סטאז' או שהסטאז' שעשו היה חסר ולא הוכר על ידי משרד הבריאות, חייבים בביצוע הסטאז' בארץ.²⁸ בכל מקרה, מינהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים מחליט לגבי הצורך ומשך הסטאז', בהתאם לנסיבות.

להלן תמצית הנתונים ונתונים נוספים על תקופת הסטאז':

- משך הסטאז': משך הסטאז' בעבור בוגרי הארץ ובעבור בוגרי חו"ל הוא שישה חודשים, בהיקף של 40 שעות שבועיות. כאמור לעיל, בוגרי הארץ עוברים את הסטאז' כחלק מתכנית הלימודים.
- מספר בעלי הרישיון החדשים ברוקחות: בשנת 2016, הונפקו 489 רישיונות חדשים ברוקחות. לא ברור כמה מבין מקבלי רישיון אלה ביצעו סטאז' בארץ. מספר בעלי הרישיון באותה השנה עמד על 8,660, מהם 7,483 מתחת לגיל 65.²⁹
- עיתוי הסטאז': בעבור סטודנטים לרוקחות הלומדים במוסדות המוכרים בישראל, הסטאז' מתקיים בשנה הרביעית והאחרונה ללימודים, וזאת רק לאחר עמידה בכל הבחינות בהצלחה

²⁶ יצוין כי בתי הספר לרוקחות אינם מתערבים בנושא השכר בתקופת הסטאז', נושא זה פתוח למיקוח בין מקום ביצוע הסטאז' והסטודנט.

²⁷ החל בתאריך 16 בינואר 2017, בוגרי מוסדות הארץ ברוקחות פטורים מבחינת הרישוי הממשלתית במקצוע.

²⁸ מתוך אתר משרד הבריאות, בקשה לרישיון לעסוק ברוקחות, תאריך אחזור: 5 ביוני 2017.

²⁹ מרים אבורבה, מרכזת מידע באגף המידע במשרד הבריאות, מכתב, 6 ביוני 2017.

והגשת כל העבודות לתואר "בוגר ברוקחות"³⁰. סטודנטים בוגרי מוסדות מוכרים בחו"ל, אשר לא ביצעו סטאז' בן שישה חודשים או שהסטאז' שביצעו לא מלא או שאינו מוכר, נדרשים לבצע אותו.

- החוקים/התקנות והכללים אשר מסדירים את הסטאז' : כאמור לעיל, **פקודת הרוקחים [נוסח חדש]**, **התשמ"א-1981**, מגדירה את הסטאז'רים העובדים בבתי המרקחת כעוזרי רוקחים הכפופים לרוקח האחראי. מעבר לכך, באוניברסיטה העברית למשל, ועדת הסטאז' היא אשר מופקדת על קביעת נהלים להתמחות המקצועית של הסטודנט לרוקחות. הוועדה עוקבת גם אחר פעילותו המקצועית של הסטאז'ר, ישירות או באמצעות הרוקח האחראי בבית המרקחת שבו הוא עובד.³¹ גם בתקנון הסטאז' של אוניברסיטת בן גוריון הכללים דומים והם מגדירים את הרוקח האחראי בבית המרקחת שבו עובד הסטאז'ר כנציג של בית הספר לרוקחות לעניין הפיקוח על המתמחה.³²

- פיקוח : הפיקוח המקצועי על עבודת הסטאז'ר מתבצע כפי שתואר לעיל על ידי הרוקח האחראי בבית המרקחת שבו עובד הסטאז'ר. אשר לפיקוח על תנאי ההעסקה של סטאז'רים אלה, לדברי מגרי אלי מרום, סגן מנהל מערך הרוקחות והאכיפה במשרד הבריאות, לא קיים גוף ייעודי האמון על נושא זה.³³

1.4. תזונה

בוגרי תואר ראשון בתזונה המעוניינים לעבוד כדיאטנים³⁴ בישראל, נדרשים לאחר השלמת הלימודים וקבלת התואר הראשון לעבור תקופה בת שישה חודשים של הכשרה מקצועית.³⁵ בסיום תקופה זו ועם קבלת האישור על כך, רשאים התלמידים לגשת למבחן הרישוי הממשלתי על מנת לקבל את תעודת הדיאטן.

השיבוץ להכשרה המקצועית מתבצע באמצעות הגרלה שעורך מרכז ההדרכה הארצי במשרד הבריאות אחת לשנה. הגרלה זו מסווגת את בוגרי התואר הראשון להכשרה בין בתי החולים השונים.

במהלך ההכשרה המקצועית רוכשים הבוגרים מיומנויות מקצועיות בתזונה ומיישמים את הידע התיאורטי שרכשו בלימודים. בין אלה נכללים למשל: התמצאות במערכת הטיפולית של בית החולים והמרפאה, תורת ריאיון, תשאול, אימות, אבחון לסיכון תזונתי ואיסוף מידע רלוונטי, הכנת תכנית טיפול וביצועה ודיווח ומעקב תקופתי, איסוף נתונים ורישום.³⁶ **במהלך ההכשרה המקצועית התלמידים אינם מוגדרים כעובדים ועל כן גם אינם מקבלים שכר.** אדרבא, על התלמידים המבקשים לעבור הכשרה

---

³⁰ מתוך אתר בית הספר לרוקחות באוניברסיטה העברית, [תקנון להתמחות מקצועית בבית הספר לרוקחות](#) ואתר בית הספר לרוקחות באוניברסיטת בן גוריון, [תקנון סטאז'](#), תאריך אחזור: 5 ביוני 2017.

³¹ שם.

³² שם.

³³ מגרי (מגיסטר) אלי מרום, סגן מנהל מערך הרוקחות והאכיפה במשרד הבריאות, שיחת טלפון, 6 ביוני 2017.

³⁴ השימוש במונחים דיאטן/ית או תזונאי/ית נעשה באופן חליפי.

³⁵ מתוך אתר משרד הבריאות, [הכשרה מקצועית במקצוע התזונה והדיאטנות](#), תאריך אחזור: 4 ביוני 2017.

³⁶ אתר משרד הבריאות, [תקנון הכשרה מקצועית בתזונה קלינית: 2015-2017](#), תאריך אחזור: 4 ביוני 2017.

מקצועית לשלם שכר לימוד נוסף של כ-12,000 ₪.³⁷ להלן תמצית הנתונים ונתונים נוספים על תקופת הסטאז':

- משך ההכשרה המקצועית: משך ההכשרה המקצועית הוא שישה חודשים. לפחות ארבעה חודשים מתוכם נעשים בבית חולים כללי, השאר במרפאות קופות החולים בקהילה, בלשכות הבריאות או במוסדות אשפוז כרוני. ההכשרה נערכת 5 ימים בשבוע, 6 שעות ביום או 4 ימים בשבוע, 7.5 שעות ביום, לפי החלטת מוסדות ההכשרה השונים.

- מספר התלמידים אשר לקחו חלק בהכשרה המקצועית: בשנת 2016, 209 תלמידים לקחו חלק בהכשרה זו.³⁸

- עיתוי ההכשרה המקצועית: כאמור לעיל, ההכשרה המקצועית נערכת לאחר השלמת כל חובות הלימודים של התואר הראשון. יצוין כי עיתוי זה שונה מהמקובל במרבית מקצועות הבריאות, בהם ההכשרה מהווה חלק מתכנית הלימודים. לדברי פרופ' רונית אנדוולט, מנהלת אגף התזונה במשרד הבריאות, ישנה כוונה לשנות מצב זה ולשלב את ההכשרה המעשית בתכנית הלימודים. בהקשר זה, לאחרונה נעשו תכניות בנושא אשר יוגשו לאישור ומימון המל"ג.³⁹ לדבריה, הצלחת מהלך שכזה תתרום להפסקת ההמתנה הקיימת היום להכשרה המקצועית, תווסת את מספר הדיאטנים בישראל, וייתכן שגם תשפר את תנאי העבודה במהלך ההכשרה המעשית.⁴⁰ עוד בהקשר זה ציינה פרופ' אנדוולט כי אין די תקנים של תזונאים בבתי החולים ובקהילה. מלבד העובדה כי הדבר אינו מאפשר טיפול הולם בזקוקים לטיפול מסוג זה, רמת ההכשרה נפגמת. אחת התוצאות של מצב זה הוא תורים גדולים להכשרה מעשית, שלעתים נמשכים אף מספר שנים.

- ההסדרה החוקית: ההכשרה המקצועית בתזונה מוסדרת בחוק הסדרת העיסוק במקצועות הבריאות, התשס"ח-2008. נוסף על כך, מרכז ההדרכה הארצי של משרד הבריאות מנהל את ההכשרה על פי תקנון של ועדת היגוי אשר הוקמה לצורך כך.⁴¹

- פיקוח: תלמידי ההכשרה נמצאים בפיקוח ובאחריות הדיאטנים האחראים על ההכשרה המקצועית במחלקה/מרפאה/קהילה שבה שובצו. מעבר לכך, מרכז ההדרכה הארצי של משרד הבריאות מנהל ומפקח על ההכשרה המקצועית בתזונה בכל התחומים מלבד ההיבט התעסוקתי שאינו קיים, לאור העדר קיומם של יחסי עובד-מעסיק במהלך תקופה זו.

נקודות לדיון:

1. מספר המקומות לקליטת תלמידים בשנה מוגבל והשיבוץ על ידי הגרלה נעשה בהתאם למספר המקומות להכשרה מקצועית העומדים לרשות משרד הבריאות באותה השנה.⁴² עובדה זו מקבלת משנה תוקף לאור מספר התלמידים הגדול (יחסית) לתזונה. הדבר יוצר תקופות המתנה ממושכות (אף מספר שנים) עד שבוגר תואר ראשון בתזונה מקבל שיבוץ

³⁷ ש.ם.

³⁸ הנתונים העדכניים ביותר לגבי מספר בעלי הרישיון במקצוע הם משנת 2014, במהלכה היו כ-2,000 תזונאים אשר עבדו ברישיון במוסדות השונים, כולל עצמאיים: פרופ' רונית אנדוולט, מנהלת אגף התזונה במשרד הבריאות, מכתב, 4 ביוני, 2017.

³⁹ ש.ם.

⁴⁰ ש.ם.

⁴¹ מתוך אתר משרד הבריאות, [תקנון הכשרה מקצועית בתזונה קלינית 2015-2017](#), תאריך אחזור: 4 ביוני 2017.

⁴² מתוך אתר משרד הבריאות, [תקנון הכשרה מקצועית בתזונה קלינית 2015-2017](#), תאריך אחזור: 4 יוני 2017.

להכשרה מקצועית. במהלך תקופת המתנה זו, הבוגר אינו רשאי לעבוד בשכר במקצוע התזונה שכן טרם ניתן לו הרישיון.

לדברי שר הבריאות, חה"כ יעקב ליצמן, במענה על שאילתה במליאת הכנסת, משרד הבריאות פועל להרחבת התקינה של התזונאים לסטנדרט תקינה גבוה יותר בבתי החולים. זאת נוסף על עבודת משרד הבריאות מול המל"ג לקדם שנה רביעית של לימודי תזונה אשר תכלול בתוכה את ההכשרה המקצועית, כאמור לעיל.⁴³

2. בנוסף, כפי שצוין לעיל, על המבקש לעבור הכשרה מקצועית לשלם סכום של כ-12,000 ₪. זאת משום הגדרת תקופת הכשרה זו כקורס מקצועי של משרד הבריאות.⁴⁴ יצוין כי הדבר עומד בניגוד למתקיים ברוב המקצועות הפרא-רפואיים ומקצועות אחרים גם כן, בהם התלמידים עוברים את תקופת ההכשרה במהלך הלימודים.

1.5. פסיכולוגיה

הרישיון לעסוק במקצוע הפסיכולוגיה, דהיינו רישום בפנקס הפסיכולוגים, ניתן על פי **חוק הפסיכולוגים, התשל"ז-1977** ומוענק לכל מי שסיים תואר שני או גבוה ממנו במוסד אקדמי מוכר בארץ. עם זאת, רישיון זה אינו מקנה את הזכות לטפל. **הזכות לטפל ניתנת רק לאחר קבלת מעמד של מומחה בפסיכולוגיה אשר ניתן לפסיכולוג הרשום בפנקס הפסיכולוגים ואשר השלים תהליך התמחות ועבר בהצלחה את בחינת סיום ההתמחות.**⁴⁵ זאת על פי תקנות הפסיכולוגים (אישור תואר מומחה), התשל"ט-1979, פרק ב' – התמחות.⁴⁶

יש שישה תחומי התמחות מוכרים בפסיכולוגיה, ואלה הם: קלינית, חינוכית, שיקומית, רפואית, התפתחותית וחברתית-תעסוקתית-ארגונית.⁴⁷

להלן תמצית הנתונים ונתונים נוספים על תקופת הסטאז':

- **משך ההתמחות:** ההתמחות בפסיכולוגיה מתבצעת במשרה מלאה במשך שנתיים או בחצי משרה במשך ארבע שנים במוסדות מוכרים להתמחות בפסיכולוגיה.⁴⁸
- **מספר המתמחים:** להלן הנתונים על מספר המתמחים על פי תחומי ההתמחות בשנת 2016: קלינית – 1,241, חינוכית – 731, שיקומית – 223, רפואית – 97, התפתחותית – 81, חברתית-תעסוקתית-ארגונית – 93.⁴⁹ לשם השוואה, בשנת 2016 מספר בעלי הרישיון לעיסוק בפסיכולוגיה היה 12,799.⁵⁰

⁴³ מענה של שר הבריאות, יעקב ליצמן, לשאילתה שהוגשו על ידי ח"כ חיים ילון, במהלך ישיבת מליאה שהתקיימה בתאריך 10 ינואר, 2017.

⁴⁴ ש.ם.

⁴⁵ בפנקס המקצועי רשום שם הפסיכולוג והתמחותו.

⁴⁶ תקנות הפסיכולוגים הותקנו על ידי שר הבריאות על פי סעיף 8 בחוק הפסיכולוגים ולאחר התייעצות במועצת הפסיכולוגים.

⁴⁷ אתר משרד הבריאות, [תהליך ההכשרה למתמחים](#), תאריך אחזור: 28 במאי 2017.

⁴⁸ לרשימת המוסדות המוכרים להתמחות בפסיכולוגיה ראו אתר משרד הבריאות: [מוסדות מוכרים להתמחות](#).

⁴⁹ ימימה גולדברג, פסיכולוגית ארצית וממונה על רישוי פסיכולוגים במשרד הבריאות, מכתב, 22 במאי 2017.

⁵⁰ ש.ם.

- עיתוי ההתמחות : כאמור, ההתמחות בפסיכולוגיה מתקיימת לאחר סיום התואר השני או לקראת סיומו. על מנת להתחיל בהתמחות, על תלמיד המוסמך להגיש לוועדה המקצועית במשרד הבריאות אישורים המעידים על סיום כל חובותיו לתואר המוסמך, למעט עבודת הגמר, וכן אישור בכתב מאת המוסד המוכר אשר העיד על מוכנותו לקבלו כמתמחה.
  - החוקים/התקנות/הכללים המסדירים : כאמור לעיל, תקנות הפסיכולוגים (אישור תואר מומחה) – התשל"ט–1979, ופרק ב' שבו המכונה 'התמחות', הוא אשר מסדיר את תקופת ההתמחות. בנוסף לכך, הנחיות ההתמחות כפי שהן מפורטות במועצת הפסיכולוגים במשרד הבריאות מסבירות על תהליך הכשרת המתמחים בתחומי המומחיות השונים.⁵¹
  - פיקוח : ההתמחות מתקיימת במוסד מוכר ובהדרכתו ובפיקוחו של מומחה. בנוסף, על פי תקנות הפסיכולוגים, לכל תחום התמחות יש ועדה מקצועית.⁵² ועדות מקצועיות אלה אחראיות על ההתמחות וממליצות למנהל/ת תקנות ההתמחות⁵³ על הענקת תואר מומחה.⁵⁴
- נקודות לדיון :

כמה קשיים מאפיינים את תקופת ההתמחות של הפסיכולוגים בתחומים השונים, הן מבחינה מקצועית והן מבחינת תנאי התעסוקה. להלן ריכוז של כמה מהבולטים שבהם :

1. **זמני המתנה ארוכים להתמחות** (בין שנתיים לשלוש)⁵⁵ בשילוב עם מחסור משמעותי במקומות להתמחות, מביא לעזיבת פסיכולוגים מורשים רבים את המקצוע לטובת עיסוקים אחרים.⁵⁶
2. דרישות ההתמחות, כפי שהן מתקבלות בוועדות המקצועיות, כוללות בין היתר גם היכרות מתמדת עם שיטות טיפול ואבחון חדשות ונוספות. עם זאת, על פי ועד המתמחים והמתמחות בפסיכולוגיה קלינית וגופים נוספים, תהליך הליווי וההטמעה של שינויים אלה בשטח לוקה בחסר.⁵⁷
3. לדברי גבי אושרת אורגד, ראש צוות שכר בתנועה למען פסיכולוגיה ציבורית,⁵⁸ העובדה כי נעדר מפקח פורמלי על תנאי התעסוקה של המתמחים מביאה להרגשה נפוצה בקרב מתמחים של העדר ייצוג הולם ומכאן גם הפתח לפגיעה בשכר ובתנאי התעסוקה.

⁵¹ להרחבה, ראו באתר משרד הבריאות [תהליך הכשרה למתמחים](#) כפי שהוא מתקיים בכל תחום.

⁵² הוועדות המקצועיות מתמנות על ידי מועצת הפסיכולוגים בהתאם לתקנה 16 בתקנות הפסיכולוגים. בכל ועדה מקצועית נמצאים פסיכולוגים מומחים מדריכים באותו ענף.

⁵³ מנהל תקנות ההתמחות: המנהל הכללי של משרד הבריאות או מי שהוא הסמיך לעניין תקנות הפסיכולוגים, כולן או מקצתן. כיום ממלאת תפקיד זה גבי ימימה גולדברג.

⁵⁴ ימימה גולדברג, פסיכולוגית ארצית וממונה על רישוי פסיכולוגים במשרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 22 במאי 2017.

⁵⁵ תורי המתנה הם ארוכים במיוחד בשירות הציבורי ועומס העבודה על המתמחים גדול. ועד המתמחים והמתמחות בפסיכולוגיה קלינית, מצב ההתמחות בפסיכולוגיה, סיכום דיון ביוזמת תא אופק 17 במאי 2017.

⁵⁶ שם.

⁵⁷ שם.

⁵⁸ ע"פ [אתר האינטרנט של התנועה](#), התנועה למען פסיכולוגיה ציבורית מהווה ארגון המייצג את ציבור הפסיכולוגים בישראל. התנועה מורכבת מפסיכולוגים מכל החטיבות ומכל דרגות ההכשרה בישראל ופועלת במישורים הבאים: חיבור בין כלל הפסיכולוגים בארץ, שיפור תנאי השכר, תנאי התעסוקה והתקיינה בשירות הציבורי.

4. עוד לדברי גב' אורגד, מתקיימות הפרות שכר בכל הנוגע למתמחים בפסיכולוגיה. על פי סקר שערכה התנועה למען פסיכולוגיה ציבורית בקרב 130 פסיכולוגים עלו הממצאים הבאים: מתמחים רבים לא מקבלים שכר מתאים על היקף שעות העבודה ואינם מתוגמלים על שעות נוספות. לדוגמה, בהתמחות קלינית, מתמחים נדרשים לעבוד בממוצע 5.5 שעות שבועיות נוספות (25% יותר), ללא תגמול.⁵⁹

5. לדברי ועד המתמחים והמתמחות בפסיכולוגיה וגופים נוספים, ישנם פערים משמעותיים בשכר ובתנאי התעסוקה בין מתמחים בשירות הציבורי ובקופות החולים לבין המתמחים במגזר הפרטי (עד 15%).⁶⁰

לדברי הפסיכולוגית הארצית במשרד הבריאות, הגב' ימימה גולדברג, משרד הבריאות איננו אחראי על תנאי השכר של הפסיכולוגים. לדבריה, שכר זה נקבע בדיני העבודה, צווי ההרחבה וההסכמים הקיבוציים. עם זאת, משרד הבריאות החליט להקצות תקציב ייעודי בשם 'מלגות התמחות' אשר מוקצות לארבעה תחומי התמחות בתחום הבריאות: קלינית, רפואית, שיקומית והתפתחותית.⁶¹ תקציב זה מחולק למתמחים בפסיכולוגיה המועסקים בשלושה סוגי מוסדות: מוסדות ממשלתיים, מוסדות של קופת החולים ומוסדות ציבוריים (עמותות ללא כוונת רווח). קרי, אין מתבצעת הקצאת מלגות למתמחים במגזר הפרטי.

2. עריכת דין

על מנת לקבל רישיון בעריכת דין, על הסטודנטים למשפטים לעבור בסיום הלימודים תקופה של התמחות בת שנה ולאחריה לעמוד בהצלחה בבחינת הלשכה. על עבודה זו מקבלים המתמחים שכר. בעקבות הסכם מפברואר 2016 בין שרת המשפטים, חה"כ איילת שקד, ראש לשכת עורכי הדין – עו"ד אפי נווה וגורמים נוספים, הוחלט על רפורמה בנושא ההתמחות בעריכת דין אשר נוגעת הן להארכת משך ההתמחות והן למינוי נציב פיקוח על ההתמחות.⁶² רפורמה זו עוגנה בהצעת חוק⁶³ אשר עברה בקריאה ראשונה ועברה לוועדת חוק חוקה ומשפט להכנה לקריאה שנייה ושלישית.

להלן מספר נתונים נוספים על תקופת ההתמחות בעריכת דין:

- משך ההתמחות: תקופת ההתמחות בעריכת דין היא שנה. זאת, מבחינה רשמית, בהיקף של 36 שעות בשבוע.⁶⁴ עם זאת, כאמור לעיל – הרפורמה שעל הפרק עשויה להאריך את משך ההתמחות לשנה וחצי.

⁵⁹ גב' אושרת אורגד, ראש צוות שכר בתנועה למען פסיכולוגיה ציבורית, שיחת טלפון, 22 במאי 2017.

⁶⁰ ועד המתמחים והמתמחות בפסיכולוגיה קלינית, מצב ההתמחות בפסיכולוגיה, סיכום דיון ביוזמת תא אופק 17 במאי 2017.

⁶¹ להרחבה על תהליך הקצאת המלגות ראו באתר משרד הבריאות: [פירוט חלוקת תקציב המלגות בפסיכולוגיה](#).

⁶² הכוונה היא שנציב זה יעמוד בראש יחידת הביקורת והאכיפה בלשכת עורכי הדין ותפקידו יהיה לוודא כי ההתמחות מתבצעת כראוי וכי זכויותיו של המתמחה נשמרות.

⁶³ הצעת חוק לשכת עורכי הדין (תיקון מס' 39), התשע"ז – 2017.

⁶⁴ תקופת התמחות קצרה המונה פחות מ-60 יום אצל מאמץ לא תוכר על ידי הלשכה, אלא בנסיבות מיוחדות.

מתוך אתר לשכת עורכי הדין, [מדריך למתמחה](#), תאריך אחזור: 6 ביוני 2017.

- מספר המתמחים: עד לזמן סגירת המסמך, לא קיבלנו את הנתון על מספר המתמחים בעריכת דין בשנת 2016. עם זאת, על מנת לקבל הערכה, יצוין כי בשנת 2015 התקבלו 3,252 רישיונות חדשים לעיסוק בעריכת דין. מספר עורכי הדין בעלי הרישיון בשנת 2015 היה 60,132.⁶⁵
- עיתוי ההתמחות: סטודנטים אשר קיבלו תואר בוגר במשפטים או אשר סיימו את תקופת לימודיהם בפקולטה למשפטים (חובות השמיעה) ונותרו להם רק שתי בחינות כדי למלא אחר דרישות הפקולטה, רשאים להתחיל בהתמחות.⁶⁶ הרשאה זו ניתנת על ידי הפקולטה למשפטים במוסדות הלימוד השונים.
- חוקים/תקנות/כללים המסדירים את ההתמחות: חוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א-1961, התקנות והכללים שהותקנו מכוחו והחלטות שנתגבשו במשך השנים על ידי הוועד המרכזי של לשכת עורכי הדין בנושא ההתמחות הם אשר מסדירים תקופה זו.⁶⁷ כמו כן, כללי לשכת עורכי הדין (רישום מתמחים ופיקוח על התמחותם) תשכ"ב-1962, מתייחסים גם הם להיבטים שונים בתקופה זו.
- פיקוח: מבחינה מקצועית, הפיקוח נעשה באמצעות עורכי דין שהתאמתם לתפקיד נבחנה ואושרה על ידי לשכת עורכי הדין. בפיקוח זה נבדקים הן נושאים מהותיים והן נושאים טכניים הקשורים בתקופת ההתמחות. למשל, תנאי העבודה של המתמחים, תוכן ההתמחות, טיפול בבעיות שונות שפוגמות באיכות ההתמחות וכדומה.⁶⁸
- במהלך ההתמחות על המאמן להגיש דוח על ההתמחות בתום כל שישה חודשים של התקופה. דוח זה יכלול פרטים בדבר התחומים שבהם עסק המתמחה וסוגי הפעולות שבהם היה מועסק וכן תיאור כללי של היקף העיסוקים האמורים.⁶⁹ בלשכה נערך מעקב אחרי דיווחים תקופתיים אלה והם מהווים תנאי לאישור סיום תקופת ההתמחות. אשר לפיקוח על תנאי התעסוקה, על המתמחה חלים דיני העבודה לרבות בתחום שכר המינימום, חוק חופשה שנתית וכדומה. קיימת חובה להפקת תלושי משכורת למתמחה כדין כל עובד שכיר והלשכה אינה מאשרת התמחות ללא קבלת שכר.⁷⁰

3. הוראה

החל משנת 2000 וכחלק מתפיסת ההוראה כמקצוע, נכנס לתהליך ההכשרה בתחום שלב של התמחות. **התמחות זו מהווה את אחד התנאים לקבלת רישיון לעיסוק בהוראה בישראל והיא מוחלת בהדרגה על כלל עובדי החינוך (מורים וגננות⁷¹) בשנת עבודתם הראשונה. במהלך שנה זו, עוסק המתמחה בעבודת הוראה בפועל בהיקף של שליש משרה לפחות, בהתאם לשכבת הגיל בה הוא בחר להתמקד: קדם יסודי, יסודי, חטיבת ביניים או על יסודי, והיא מתבצעת על פי מקצועות ההוראה שהמתמחה הוכשר להם במהלך לימודיו.⁷² ההתמחות בהוראה נערכת במוסדות חינוך מוכרים (כהגדרתם בחוק לימוד חובה,**

⁶⁵ לשכת עורכי הדין, מכתב, מאי 2017.

⁶⁶ מועד הזכאות לקבלת אישור הפקולטה לתחילת ההתמחות נקבע מיום שבו מתקבלות תוצאות הבחינות.

⁶⁷ שם.

⁶⁸ שם.

⁶⁹ כללי לשכת עורכי-הדין (רישום מתמחים ופיקוח על התמחות), התשכ"ב-1962.

⁷⁰ אתר לשכת עורכי הדין, [מדריך למתמחה](#), תאריך אחזור 6 ביוני 2017.

⁷¹ המקצוע, כמו כל המקצועות במסמך, מתייחס לשני המינים.

⁷² חוזר מנכ"ל משרד החינוך, [עובדי הוראה ועובדי חינוך, הכשרה ופיתוח מקצועי של עובדי הוראה, התמחות וכניסה להוראה](#). תאריך כניסה 2 במאי 2017.

התש"ט-1949) או במוסדות חינוך בעלי רישיון התקף מכוח **חוק הפיקוח על בתי הספר, התשכ"ט-1969**, מגן ילדים ועד כיתה י"ב.

לצד עבודתו של המתמחה במהלך שנה זו מלווים אותו שלושה תהליכים מקבילים: (1) ליווי מקצועי על ידי חונך אשר הוכשר לתפקיד החונכות ומונה על ידי מנהל בית הספר או המפקח⁷³ לחונך את המתמחה ולסייע לו להשתלב בהוראה; (2) השתתפות בסדנת התמחות המתקיימת באחד המוסדות להכשרת עובדי הוראה לצורך העצמת תחושת המסוגלות בהוראה; (3) תהליכי משוב אמצע שנתי והערכה מסכמת על תפקוד המתמחה. תהליך זה מתבצע על ידי המנהל/המפקח/החונך ומטרתם לקבוע אם המתמחה עמד בדרישות ההתמחות לצורך קבלת רישיון לעסוק בהוראה.⁷⁴

יצוין כי במהלך שנה זו, המתמחה בהוראה נחשב לעובד הוראה מן המניין ועליו לפעול על פי נוהלי המוסד שבו הוא מועסק ולעמוד בכל דרישות התפקיד המוטלות עליו במקום עבודתו.⁷⁵ להלן מספר נתונים על ההתמחות:

- **משך ההתמחות:** ההתמחות בהוראה נמשכת על פני שנה ומתקיימת בשנה הראשונה של העבודה במערכת החינוך. היא חובה על בוגרי כל המסלולים ללימודי תעודת הוראה.⁷⁶ פטורים מהתמחות הם עובדי הוראה קבועים במערכת החינוך, או בעלי ותק של 5 שנים בהוראה אשר קיבלו פטור זה מהמפקח.
- **מספר המתמחים:** בשנת הלימודים תשע"ז רשומים 9,783 מתמחים בהוראה, בוגרי המכללות לחינוך והאוניברסיטאות.⁷⁷ עד מועד סגירת המסמך מספר בעלי הרישיון לעסוק בהוראה באותה השנה לא סופק על ידי משרד החינוך.
- **עיתוי ההתמחות:** ניתן להשתלב בהתמחות החל משנת הלימודים האחרונה לתואר ולתעודת הוראה. זאת בתנאי שהושלמו 80% מלימודי התואר ותעודת הוראה וכן משסיימו את לימודי ההתנסות בהוראה.
- **החוקים/התקנות והכללים אשר מסדירים את הסטאז':** מקצוע ההוראה מוגדר על ידי חוזרי מנכ"ל ותקנון שירות עובדי הוראה שמשרד החינוך מפרסם. קרי, הוא אינו מוגדר בחוק.
- **פיקוח:** הפיקוח המקצועי על ההתמחות נמצא באחריות אגף התמחות וכניסה להוראה במשרד החינוך. אגף זה מפעיל מערך ארצי של ליווי למתמחים ולמורים החדשים באמצעות סדנאות, חונכות, ליווי ותהליכי הערכה. בתוך אגף זה פועל ענף באותו השם "ענף התמחות וכניסה להוראה" אשר מורכב מצוות מפקחים ואנשי חינוך הנמצאים בקשר עם המכללות השונות לחינוך ועם האוניברסיטאות. אלה מלווים את בעלי התפקידים השונים במוסדות ההכשרה

---

⁷³ המפקח הוא עובד במחוז שהתמנה על ידי מנהל המחוז או על ידי המפמ"ר האחראי על ההפעלה האופטימאלית של ההתמחות והכניסה להוראה במחוז או בתחומי. המפקח הרפרנט נמצא בקשרי עבודה גם עם המפקח על הפיתוח המקצועי במחוז.

⁷⁴ לתרשים על שנת ההתמחות של משרד החינוך ראו: [שנת ההוראה הראשונה - שנת ההתמחות](#).

⁷⁵ חוזר מנכ"ל משרד החינוך, [עובדי הוראה ועובדי חינוך, הכשרה ופיתוח מקצועי של עובדי הוראה, התמחות וכניסה להוראה](#).

⁷⁶ עבודת המתמחה ומעמדו מוכרים במסגרת הרפורמות "אופק חדש" ו-"עוז לתמורה".

⁷⁷ ד"ר שרה זילברשטרם, מנהלת אגף התמחות וכניסה להוראה, משרד החינוך, מכתב, 9 במאי 2017.

במחוזות.⁷⁸ הפיקוח על תנאי התעסוקה של המתמחים נמצא באחריותו של משרד החינוך שכן מתמחים אלה הם עובדים לכל דבר ועניין.

4. ראיית חשבון

על המבקשים לקבל רישיון בראיית חשבון להתמחות שנתיים באחד מהמשרדים אצל רואה חשבון אשר המועצה אישרה אותו כמי שיכול ללמד את המתמחה את עבודת הביקורת. במהלך תקופת ההתמחות, עובדים יחד, על פי רוב, המתמחה והמאמן שלו באותה יחידה ארגונית. מאמן זה מפקח על המתמחה, מדריך ומנחה אותו באופן ישיר. מדי 6 חודשים מגיש המתמחה לגורם המפקח במוסד שבו מתקיימת ההתמחות דוח ביניים בו מפורטות הפעולות בהן עסק במהלך תקופה זו. הדוח, אשר נחתם בידי המאמן, מוצג למפקח ולמועצת רואי החשבון על פי דרישתה.⁷⁹ בתום ההתמחות, מגיש המתמחה ליו"ר המועצה תעודת גמר ההתמחות. מזכיר המועצה מנפיק בחזרה תעודת נוספת המשמשת הוכחה לגמר ההתמחות.⁸⁰ להלן כמה נתונים נוספים על תקופת ההתמחות:

- משך ההתמחות: ההתמחות בראיית חשבון נמשכת 24 חודשים והיא מתבצעת בהיקף של 35 שעות לפחות בשבוע עבודה של חמישה ימי עבודה.
- מספר המתמחים: על פי נתוני מועצת רואי החשבון במשרד המשפטים, בשנת 2016 מספר המתמחים בראיית חשבון היה 5,423. לשם השוואה, באותה השנה מספר בעלי הרישיון בראיית חשבון היה 29,871. חשוב לציין כי נתון זה משקף את מספר בעלי הרישיון, באופן כללי, וייתכן שכולל גם בעלי רישיון שאינם עוסקים במקצוע יותר.
- עיתוי ההתמחות: רשמית ניתן להתחיל בהתמחות לאחר עמידה בהצלחה או לאחר קבלת פטור מבחינות מועצת רואי החשבון המנויות בתקנה 23 (א) לתקנות רואי חשבון.⁸¹ פטור מבחינות ניתן רק על סמך תואר אקדמי בחשבונאות ממוסד אקדמי שהוכר על ידי המועצה. בפועל, מאחר שמרבית המתמחים לומדים במוסדות אקדמיים, הם לרוב מתחילים את ההתמחות לאחר סיום התואר בחשבונאות ולעתים קרובות לאחר סיום שנת ההשלמה בחשבונאות (שנה נוספת הנלמדת במוסדות האקדמיים לאחר התואר).⁸²
- החוקים/התקנות והכללים שמסדירים את ההתמחות: ההתמחות במקצוע מוסדרת על פי חוק רואי החשבון, התשט"ו-1955 ותקנות 21-28 לתקנות רואי החשבון, התשט"ז-1955.

---

⁷⁸ להרחבה על הפיקוח המקצועי ראו חוזר מנכ"ל משרד החינוך, [עובדי הוראה ועובדי חינוך, הכשרה ופיתוח מקצועי של עובדי הוראה, התמחות וכניסה להוראה](#), סעיף 5.

⁷⁹ מועצת רואי החשבון, הודעה בדבר אמות מידה להתמחות לפי תקנון רואי חשבון, התשט"ז-1955.

⁸⁰ למידע מפורט יותר על ההתמחות, על פי תקנות רואי חשבון התשט"ז-1955, ראו: [התמחות - מידע כללי, מועצת רואי החשבון](#).

⁸¹ למידע מפורט על תהליך ההתמחות ראו באתר משרד המשפטים: [התמחות - מידע כללי](#).

⁸² רוי"ח ורד הראל, מזכירת מועצת רואי החשבון, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 במאי 2017.

- פיקוח : מועצת רואי החשבון מפקחת מבחינה מקצועית על ההתמחות בראיית חשבון, ובהתאם לתקנה 24ב היא ממנה מפקחים על המתמחים אשר עורכים ביקורות על עבודת המתמחים ועל המאמנים של המתמחים.⁸³

נקודות לדיון

1. לדברי רואי חשבון אשר סיימו לאחרונה את ההתמחות, השכר בתקופה ההתמחות נמוך ביחס לשעות העבודה המרובות. זאת, לדבריהם, במיוחד בתקופות הביקורת השנתית המתקיימת במשרדים השונים, אז המתמחים נדרשים לעבוד בין 16 ל-19 שעות עבודה ביום ואינם מתוגמלים כראוי בגין שעות אלה. עובדה זו חמורה יותר במשרדי רואי חשבון העורכים ביקורת לעסקים פרטיים, בעיקר באזור המרכז.
2. מחסור במקומות להתמחות – לדברי מספר רואי חשבון אשר סיפרו מניסיונם, קיים מחסור במקומות להתמחות.
3. אשר לפיקוח על תנאי התעסוקה, יצוין כי אמנם מועצת רואי החשבון מטפלת בפניות המגיעות לפתחה באמצעות המפקח על המתמחים, אולם לא ברורה האפקטיביות של פיקוח זה.

---

⁸³ יצוין כי הדבר מתבצע מעבר לפיקוח הישיר של המאמן על המתמחה אשר נעשה כדבר שבשגרה במהלך תקופת ההתמחות. רוי"ח ורד הראל, מזכירת מועצת רואי החשבון, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 במאי 2017.

5. עבודה סוציאלית

חוק העובדים הסוציאליים, התשנ"ו-1996, קובע כי רשאים להירשם בפנקס העובדים הסוציאליים, אלו אשר השלימו תקופה של הכשרה מקצועית בשני שירותים שונים.⁸⁴ **הכשרה מקצועית זו משולבת בתוך תכנית הלימודים לתואר ראשון בעבודה סוציאלית, כאשר אופן השילוב משתנה על פי שיקול דעתו של המוסד האקדמי המלמד את המקצוע.** באוניברסיטה העברית, למשל, ההכשרה מתקיימת במסגרת מרכזי למידה. כל אחד ממרכזי למידה אלה מאפשר למידת ידע, מיומנויות וערכים של מקצוע העבודה הסוציאלית דרך הדגמתם בתחום מסוים או על אוכלוסיית יעד מסוימת. בכל אחת משתי שנות ההכשרה המקצועית, כפי שזו מתקיימת בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית, מוצבים הסטודנטים במקומות להכשרה מקצועית ומודרכים על ידי מדריכים של בית הספר. להלן כמה נתונים נוספים בהקשר זה:

- **משך ההכשרה המקצועית:** ההכשרה המקצועית בעבודה סוציאלית מתקיימת, כאמור, כחלק מתכנית הלימודים לתואר ראשון ומתבצעת לרוב בין השנים ב' ו-ג'. המועצה לעבודה סוציאלית (ועדת מוסדות ותארים) קבעה כי יש לבצע לפחות 850 שעות במהלך התקופה⁸⁵ בשני מקומות הכשרה שונים. כל מוסד אקדמי אשר הוכר על ידי המועצה להשכלה גבוהה להכשרת עובדים סוציאליים קובע את הקריטריונים שלו להכשרה המקצועית. באוניברסיטה העברית למשל – על כל סטודנט לעבוד בשדה⁸⁶ במהלך השנים ב' ו-ג' לתואר, בהיקף של 16 שעות שבועיות.⁸⁷ לשם השוואה, באוניברסיטת תל אביב, ההכשרה המעשית נפרשת על שלוש שנות התואר הראשון לפי האופן הבא: בשנה א' – יום בשבוע בהיקף עבודה של 8 שעות, שנה ב' – יומיים בשבוע בהיקף עבודה של 16 שעות, שנה ג' – היקף זהה של יומיים בשבוע. סך כל שעות ההכשרה המקצועית במהלך התואר הוא 1,008 שעות.⁸⁸
- **מספר הסטודנטים:** בשנת 2016, מספר הסטודנטים שקיבלו רישיון היה 1,281.⁸⁹ נתון זה משקף למעשה את מספר העובדים הסוציאליים החדשים שהצטרפו בשנה זו.⁹⁰ הנתון אינו מתייחס לשיעור הסטודנטים הכללי אשר לקחו חלק בהכשרה המעשית במהלך התואר הראשון. עם זאת, להערכתה של ד"ר לורן וולפספלד, העומדת בראש המדור להכשרה מקצועית באוניברסיטה העברית, כ-2,000 סטודנטים (בכל מוסדות הלימוד בארץ) עוברים הכשרה מעשית במוסדות הלימוד השונים אשר הוכרו לצורך כך.
- **יחסי עובד-מעסיק:** הסטודנטים לעבודה סוציאלית אינם מקבלים שכר בגין ההכשרה המקצועית ומשכך גם אין מתקיימים יחסי עובד-מעסיק. לדברי ד"ר לורן וולפספלד, הדבר פועל לטובת הסטודנטים בכמה מישורים: מקום ההכשרה לא יכול "לפטר" את הסטודנט גם אם הוא מתקשה לטענתו בביצוע המשימות; יחסים אלה מאפשרים למדריך לבנות תכנית לשיפור הישגי

⁸⁴ למשל, בעבודה פרטנית ובעבודה קהילתית.

⁸⁵ המועצה לעבודה סוציאלית הינה מועצה המייעצת לשר בעניינים שלגביהם עליו להתייעץ עם המועצה לפי חוק העובדים הסוציאליים, תשנ"ו – 1996, ובעניינים אחרים הנוגעים לעיסוק בעבודה סוציאלית.

⁸⁶ הכוונה למקומות שבהן הסטודנט מבצע את ההכשרה המעשית.

⁸⁷ ד"ר לורן וולפספלד, ראש המדור להכשרה מקצועית בעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית, מכתב, 14 במאי 2017.

⁸⁸ אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לעבודה סוציאלית: [הכשרה מעשית בתואר הראשון](#). תאריך אחזור: 29 במאי 2017.

⁸⁹ מתוך שיחה עם אבנר אחדות, רשם העובדים הסוציאליים, 16 במאי 2017.

⁹⁰ בסוף שנת 2016 היו רשומים בפנקס העובדים הסוציאליים 31,831 עובדים סוציאליים. נתון זה משקף את מספר העובדים הסוציאליים הרשומים ולא בהכרח את מספר הפעילים מתוכם.

התלמיד מבלי לעמוד בתכתיבי הארגון; המטלות הלימודיות נקבעות על פי צורכי לימוד המקצוע ולא על ידי אילוצי מקום ההכשרה; ולבסוף, מאחר שהמדריכים מועסקים על ידי האוניברסיטה, ישנו פיקוח על תהליך הלמידה ושמירה על סטנדרטים מקצועיים ואקדמיים. במסגרת הזמן הקצר להכנת מסמך זה, מוסדות לימוד אחרים לא נבדקו.

- החוקים/התקנות והכללים שמסדירים את ההכשרה המקצועית: כאמור, **חוק העובדים הסוציאליים, התשנ"ו-1966**, קובע את המסגרת של ההכשרה המקצועית. בנוסף, כל מוסד המכשיר עובדים סוציאליים קובע נהלים מסודרים לגבי אופן ביצוע ההכשרה.

- פיקוח: מבחינה מקצועית, בכל הקשור למבנה ההכשרה המקצועית, כפי שנקבע על ידי ביה"ס לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית, המדריך אשר מלווה את הסטודנט הוא אשר מפקח על ההיבטים השונים הקשורים בשגרת ההכשרה המקצועית. כאשר מתעוררות בעיות בהכשרה, הסטודנטים יכולים להיעזר ברכז/ת הלמידה⁹¹ באופן יותר תכוף וגם ביועצת של בית הספר לעבודה סוציאלית. כאשר המדריך חווה קושי מול סטודנט, הוא פונה לוועדת התייעצות, לשיבת צוות המדריכים של מרכז הלמידה או לראש המדור להכשרה מקצועית.

6. אדריכלות והנדסה אזרחית – מדור מבנים

ההתמחות במקצועות אדריכלות והנדסת מבנים⁹² נדרשת על מנת להשלים את ההכשרה האקדמית שנרכשה בתואר הראשון,⁹³ תוך תרגומה משפת התיאוריה לשפת המעשה. בתום תקופת ההתמחות, על המועמדים לעמוד בהצלחה בבחינת רישוי, עיונית ומעשית, אשר נדרשת לטובת קבלת רישיון התעסוקה. רישיון זה מקנה לאדריכלים ולמהנדסים סמכויות מקצועיות בלתי מוגבלות. מסמך זה אינו בודק מקצועות נוספים בתחום ההנדסה, כיוון שרובם אינם דורשים תקופה של התמחות כתנאי לקבלת הרישיון.

תקופת ההתמחות באדריכלות מחולקת לשלושה תחומי תוכן עיקריים: תכנון מבני ציבור, תכנון מבני מגורים ותכנית בניין עיר, כאשר על כל מתמחה להתמחות בכל התחומים הרלוונטיים במהלך שנות ההתמחות. בתקופה זו, האדריכל הרשום⁹⁴ עובד בשכר והוא חייב בהדרכתו, בפיקוחו ובאישורו של מאמן במקצוע ובתחום המתאימים לענף ולמדור בהם הוא מבקש לקבל רישיון.

אשר להתמחות בהנדסת מבנים,⁹⁵ עליה לכלול השתתפות מהותית בתחומים הבאים, בכולם או בחלקם, בהתאם למפורט להלן: מבני מגורים שאינם פשוטים בשטח בנייה של לפחות 1,000-1,500 מ"ר כל אחד,

⁹¹ כאמור לעיל, לימודי ההכשרה המקצועית מאורגנים באמצעות מרכזי למידה אשר מתמקדים בתחומים השונים של העבודה הסוציאלית, לפי אוכלוסיות ו/או בעיות ייחודיות. כל מרכז למידה מנוהל בראשות רכז/ת עם צוות מדריכים ומדריכות. מתוך אתר בית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית: [הכשרה מקצועית בשנים ב' ו-ג'](#).

⁹² לפי הגדרת הלמ"ס, הנדסת מבנים מהווה תת תחום של הנדסה אזרחית העוסקת בתכנון השלד של מבנים כגון 'מבנה מגורים', 'מבנים ציבוריים', 'אולמות', 'גשרים' ועוד.

⁹³ הכוונה לתואר ראשון במוסד לימודים אשר הוכר על ידי רשם המהנדסים והאדריכלים.

⁹⁴ תהליך קבלת הרישיון בהנדסה או באדריכלות מתחיל ברישום אשר נעשה על סמך זכאות לתואר ראשון והכרה של רשם המהנדסים והאדריכלים בתעודה ובמוסד הלימודים, עובר להתמחות ורכישת ניסיון מקצועי (כפי שמתואר לעיל) ומסתיים ברישוי – השלב המתקדם של ההסכמה הניתן למהנדס או אדריכל רשום שעמדו בתנאי ההתמחות ובחינות הרישוי.

⁹⁵ ענף ההנדסה האזרחית עוסק בתכנון ובבנייה של מבנים ומערכות שונות לצרכים שונים ומגוונים. על פי רוב, פרויקטים בתחום ההנדסה האזרחית כוללים בנייה של בניינים וגורדי שחקים, בנייני משרדים. פרויקטים מתחום התעבורה, מערכות הובלת מים מתקני ייצור אנרגיה ועוד. יצוין כי לדברי מר יאיר אושרוב, חוקר במכון אהרן למדיניות ציבורית במרכז הבינתחומי הרצליה, מרבית המקצועות בתחום ההנדסה אינם דורשים תקופה של התמחות כתנאי לקבלת הרישיון. שיחת טלפון, 29 במאי 2017.

בנייני ציבור, משרדים או מסחר בשטח בנייה של לפחות 1,200 מ"ר כל אחד, מבני תעשייה בשטח של 1,200 מ"ר ומבני גישור. על ההתמחות לכלול 5 מבנים משני תחומים או יותר מהתחומים המפורטים לעיל.⁹⁶ בתקופה זו, המהנדס הרשום עובד בשכר וחייב בהדרכתו, בפיקוחו ובאישורו של מאמן במקצוע ובתחום ענף הנדסה אזרחית, מדור מבנים. להלן כמה נתונים נוספים על תקופת ההתמחות:

- משך ההתמחות – ההתמחות נמשכת שלוש שנים מיום הרישום. רישום זה נעשה על סמך זכאות לתואר ראשון בהנדסה או אדריכלות, והכרה של רשם המהנדסים והאדריכלים בתעודה ובמוסד הלימודים.⁹⁷
- מספר המתמחים – בשנת 2016, היו 53 מתמחים באדריכלות ו-23 בהנדסה אזרחית, מדור מבנים.⁹⁸
- עיתוי ההתמחות – כאמור לעיל, תקופת ההתמחות מתחילה מיום הרישום. יצוין כי ניתן היום להכיר בניסיון שנצבר בחו"ל עד שנתיים (לפני מועד הרישום) ובלבד שתבוצע שנת התמחות אחת בישראל. על שולחן הכנסת הונחה הצעת חוק של חבר הכנסת יוסי יונה המציעה לאפשר את תחילת ההתמחות במהלך השנה וחצי האחרונות ללימודים.⁹⁹
- החוקים/התקנות/הכללים המסדירים את המקצוע: חוק המהנדסים והאדריכלים, התשי"ח-1958 ותקנותיו מסדירים את הליך הרישום והרישוי של המהנדסים והאדריכלים בישראל. מלבד זאת, קיימות אמות מידה לרישוי אשר נקבעות על ידי מועצת ההנדסה והאדריכלות. אלה מתייחסות לתקנים הרלוונטיים ולחוק התכנון והבנייה, התשכ"ה-1965.
- פיקוח - בנוגע לאדריכלות, משרד רשם האדריכלים הוא אשר אמון על פיקוח תהליך ההתמחות. בפועל, אדריכל מאמן חותם על מסמכים שמעידים על יכולתו לאמן (הדבר כרוך בעיקר בניסיון בפרויקטים רלוונטיים) ואדריכל מתמחה ממלא דוח חודשי מקוון אשר נשלח למשרד הרשם. בסיכומו של התהליך הדוחות אמורים להעיד האם עבר המתמחה את כלל התכנים הנדרשים והאם הוא רשאי לגשת לבחינת הרישוי. מעבר לכך, לדברי מר רני שור, מרכז נושא ההכשרה והרישוי בעמותת האדריכלים המאוחדים בישראל, לא מתקיים פיקוח מקצועי בדמות ביקור במשרדים או בדיקה שהתכנים הנכונים אכן עוברים למתמחים.¹⁰⁰ בנוגע להנדסה אזרחית, הפיקוח על ההתמחות נעשה על ידי המאמן המורשה ועל ידי רשם המהנדסים והאדריכלים, המקבל את הדיווחים הנדרשים ואת תיק העבודות טרם החלטתו בבקשה למתן הרישיון.¹⁰¹

---

⁹⁶ להרחבה על המשך הדרישות ראו: משרד הכלכלה והתעשייה, אגף לרישום ורישוי עיסוקים, [רישוי בפנקס המהנדסים והאדריכלים - אמות מידה לרישוי מהנדסי מבנים](#).

⁹⁷ ש.ם.

⁹⁸ שרון שריקי, מרכזת רישום מהנדסים ואדריכלים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, דוא"ל, 25 במאי 2017.

⁹⁹ הצעת חוק המהנדסים והאדריכלים (תיקון - זכאות לרישום בפנקס), התשע"ה-2015 (1709/20/9).

¹⁰⁰ שני הרפז, מנהלת פרויקטים במחלקת ההדרכה, המרכז לפיתוח טכנולוגי, לשכת המהנדסים והאדריכלים והאקדמאים במקצועות הטכנולוגיים בישראל, מכתב, 21 במאי 2017.

¹⁰¹ ש.ם.

אדריכלים : נקודות לדיון

הקשיים הבולטים אשר מאפיינים את תקופת ההתמחות במקצוע האדריכלות נוגעים הן לפיקוח המקצועי והן לפיקוח על התנאים הסוציאליים של המתמחים. להלן כמה נקודות הנוגעות לפיקוח המקצועי והפיקוח על תנאי התעסוקה:

1. הפיקוח המקצועי: אמנם באופן פורמאלי קיים תהליך סדור שבו מועברים דוחות התמחות למשרד רשם האדריכלים, אולם לדברי מר רני שור, מרכז נושא ההכשרה והרישוי בעמותת האדריכלים המאוחדים בישראל, הפיקוח המקצועי בפועל אינו מתייחס לאיכותה של ההתמחות ועמידתה באמות המידה שנקבעו. הדבר בא לידי ביטוי לדבריו בפערים המתגלים בתוצאות הבחינה של סוף ההתמחות אשר משקפת חוסר שוויון בין מתמחים שעבדו במשרדים השונים.¹⁰²
2. על מנת לקבל הרשאה לאמן מתמחה, על המאמן להוכיח שנות ניסיון והתמחות בשלושת התחומים האלו: תכנון מבני ציבור, תכנון מבני מגורים ותכנית בניין עיר. נדרשות שמונה שנים במוצע כדי להקיף תחומים אלה, דבר אשר מגביל את מספר האדריכלים הרשאים לאמן. נוסף על כך, קיים הבדל משמעותי בין מספר האדריכלים במרכז הארץ לעומת הפריפריה והדבר משליך על אפשרויות התעסוקה בפריפריה.¹⁰³
3. היקף שעות עבודה גדול ושכר שאינו גבוה מספיק: מעמותת האדריכלים נמסר כי הדבר בולט במיוחד בהתחשב בכך שמסלול הלימודים הוא ארוך (5 שנים) ובשל כך מתמחים באדריכלות פעמים רבות הם בעלי משפחות.
4. לדברי מר רני שור, מרכז נושא ההכשרה והרישוי בעמותת האדריכלים המאוחדים בישראל, מחסור במשרדים אשר יכולים להכשיר את המתמחים בשלושת התחומים הנדרשים גורם למצב שבו המתמחים צריכים לעבור בין משרדים שונים כדי להשלים את דרישות ההתמחות. הדבר קוטע את רצף ההתמחות וגם את רצף הזכויות הסוציאליות המגיעות להם.¹⁰⁴
5. על מנת שתקופת התמחות תוכר במניין שלוש שנות ההתמחות, על המתמחה לעבוד לפחות 7 חודשים בכל מקום עבודה. היו מקרים שבהם מתמחים נאלצו לעזוב את המשרדים בהם התמחו, מסיבות שונות, או שפוטרו על ידי המעסיק בסמוך לאותו מועד, וכך למעשה תקופה זו לא נרשמה לאותם מתמחים בוותק ההתמחות.¹⁰⁵

יצוין כי משרד הכלכלה בשילוב עם עמותת האדריכלים וגופים נוספים פועל כיום לשינוי תהליך ההתמחות בכמה תחומים כדי לשחרר מספר צווארי בקבוק הקיימים במערכת, כפי שתואר לעיל. למשל באמצעות פעולות להגדלת מספר המשרדים המאמנים כדי ליצור יותר משרות למתמחים, שינוי משך

---

¹⁰² רני שור, מרכז נושא ההכשרה והרישוי בעמותת האדריכלים המאוחדים בישראל, שיחת טלפון, 28 מאי 2017.

¹⁰³ ש.ם.

¹⁰⁴ ש.ם.

¹⁰⁵ ש.ם.

ההתמחות כך שניתן יהיה להתחיל אותו תוך כדי הלימודים, ושינוי שיטת הבחינה הסופית שכיום יש מחלוקת באשר לאיכותה וליכולת שלה למדוד את יכולתו של המתמחה לעסוק במקצוע.¹⁰⁶

7. יועצים פנסיוניים, סוכני שיווק פנסיוניים וסוכני ביטוח

המבקשים להפוך ליועצים פנסיוניים, סוכני שיווק פנסיוניים או סוכני ביטוח, עוברים תהליך בן שלושה שלבים בדרך לקבלת רישיון התעסוקה. שלבים אלה כוללים: (א) עמידה בהצלחה של בחינות ביסודות (בחינה ביסודות הביטוח אשר נערכת מטעם הממונה על שוק ההון, ביטחון וחיסכון ובחינות ביסודות ייעוץ השקעות הנערכות מטעם הרשות לניירות ערך); (ב) **תקופת התמחות בת שישה חודשים**; (ג) בחינות גמר.¹⁰⁷ תהליך רישוי זה נמצא בפיקוחה של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר.¹⁰⁸

להלן התמקדות בשלב השני, שלב ההתמחות. במהלך תקופה זו על מבקש הרישיון לעבוד אצל מאמן יחיד בעל ותק של שלוש שנים לפחות בענף הביטוח בו מבוקשת ההתמחות. המאמן נדרש למלא כתב התחייבות לתחילת התמחות, בו הוא מתחייב שהמתמחה יהיה תחת פיקוחו, לערוך רישום מסודר בדבר שעות העבודה של המתמחה ולהודיע לממונה בדבר הפסקת ההתמחות תוך פירוט הסיבה לכך. בתום תקופת ההתמחות על המאמן לשלוח לרשות שוק ההון, הביטוח וחיסכון במשרד האוצר תצהיר מאמן לגמר התמחות, בו מפורטת חוות דעתו על ההתמחות.¹⁰⁹

יצוין כי מאחר שהתמחות זו נדרשת לקבלת כל אחד מסוגי הרישיון, הנתונים שיוצגו להלן רלוונטיים לכל אחד מהמקצועות: יועצים פנסיוניים, סוכני שיווק פנסיוניים או סוכני ביטוח.

- משך ההתמחות: ההתמחות נמשכת שישה חודשים, בהיקף עבודה של 30 שעות שבועיות.
- מספר המתמחים: בשנת 2016 אושרו 892 התמחויות חדשות והסתיימו 868 מהן (בשלושת המקצועות).¹¹⁰
- עיתוי ההתמחות: מבקשי הרישיון יכולים להתחיל בהתמחות רק לאחר שעמדו בהצלחה בבחינות ביסודות המקצוע (הן בבחינה ביסודות הביטוח והן בבחינות ביסודות מטעם הרשות לניירות ערך ליועץ השקעות). כלומר, אין דרישה מקדימה לתואר אקדמי.¹¹¹
- החוקים/התקנות/הכללים המסדירים את המקצוע: ההתמחות במקצועות אלו מוסדרת בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (בקשה לרישיון, הכשרה, התמחות, ובחינות של סוכני ביטוח, יועצים פיננסיים וסוכני שיווק פנסיוני), התשס"ו–2006. פרק ד' שכותרתו התמחות, על הסעיפים 11 עד 23 המופיעים בו, מפרט את התנאים והדרישות לצורך קיום התמחות תקינה.

¹⁰⁶ שני הרפז, מנהלת פרויקטים במחלקת ההדרכה, המרכז לפיתוח טכנולוגי, לשכת המהנדסים האדריכלים והאקדמאים במקצועות הטכנולוגיים בישראל, מכתב, 21 במאי 2017.

¹⁰⁷ אין דרישה לתואר אקדמי במקצועות אלו. עם זאת, לאנשים עם תואר ראשון בתחומים רלוונטיים – במקרים מסוימים יינתן פטור מהבחינות המצוינות בשלב הראשון.

¹⁰⁸ רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון מופקדת על השירותים הפיננסיים בשוקי הביטוח, הפנסיה והגמל. ייעודה העיקרי של הרשות הוא להבטיח יציבות ותחרותיות בשווקים אלו. במסגרת זו, תפקיד הרשות לשמור על יציבות וחוסן המוסדות המפוקחים על ידה ועל ניהולם התקין, כדי שיוכלו לעמוד בפירעון התחייבויותיהם לציבור. מתוך אתר משרד האוצר: [רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון](#).

¹⁰⁹ יואב גפני, סגן בכיר לממונה על שוק ההון, רשות שוק ההון, הביטוח וחיסכון, משרד האוצר, מכתב, 17 במאי 2017.

¹¹⁰ שם. מספר בעלי הרישיון באותה השנה היה 13,053 (בשלושת המקצועות).

¹¹¹ משרד האוצר, רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון, [הנחיות לקבלת רישיון](#), תאריך אחזור: 23 במאי 2017.

- פיקוח: מבחינה מקצועית, המאמן של המתמחה מהווה עובד נוסף באותו תאגיד שהמתמחה מועסק בו או מעסיקו בפועל ועל כן בעבודת השגרה, הוא אשר מפקח על עבודתו של המתמחה. ברמה העליונה יותר ועל פי התקנות המצוינות לעיל, הממונה על רשות ההון, הביטוח והחיסכון, יהיה רשאי לברר עם המאמן והמתמחה את טיב ההתמחות ולבקר במקום ההתמחות.¹¹² מבחינת הפיקוח על תנאי התעסוקה, לא ברור לנו אם אכן יש גוף האמון על פיקוח מסוג זה.

---

¹¹² תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (בקשה לרישיון, הכשרה, התמחות ובחינות של סוכני ביטוח, יועצים פיננסיים וסוכני שיווק פנסיוניים), התשס"ו-2006.

